

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI — JAMOAT TARTIBINI SAQLASHNING MUHIM OMILI

O‘zbekiston Respublikasi

Jamoat xavfsizligi universiteti kursanti

MIRALIYEV XUMOYUNMIRZO

Annotatsiya: Mazkur maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasining jamiyatda jamoat tartibini saqlashdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha amalga oshirilayotgan profilaktik chora-tadbirlar, ichki ishlar organlari, mahalla va boshqa jamoat tashkilotlarining hamkorligi yoritilgan. Shuningdek, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish, yoshlar o‘rtasida jinoyatchilikning oldini olish hamda jamoat xavfsizligini ta‘minlashning zamonaviy usullari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida huquqbuzarliklar profilaktikasi jamiyat barqarorligi va tinchligini ta‘minlashning muhim omili ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Huquqbuzarlik, profilaktika, jamoat tartibi, jamoat xavfsizligi, ichki ishlar organlari, huquqiy madaniyat, jinoyatchilik, profilaktik chora-tadbirlar, yoshlar tarbiyasi, mahalla, fuqarolar xavfsizligi, qonun ustuvorligi.

Abstract: This article analyzes the role and importance of crime prevention in maintaining public order in society. Preventive measures implemented to prevent crimes, cooperation between internal affairs bodies, neighborhoods and other public organizations are highlighted. Also, modern methods of improving the legal culture of citizens, preventing crime among young people and ensuring public safety are considered. The research substantiates that crime prevention is an important factor in ensuring the stability and peace of society.

Keywords: Crime, prevention, public order, public safety, internal affairs bodies, legal culture, crime, preventive measures, youth education, neighborhood, citizen safety, rule of law.

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti va davlat barqarorligini ta‘minlashda jamoat tartibini saqlash hamda huquqbuzarliklarning oldini olish muhim ahamiyat kasb etadi. Har qanday davlatning rivojlanish darajasi, avvalo, undagi qonun ustuvorligi, fuqarolarning

huquqiy madaniyati va jamoat xavfsizligi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli huquqbuzarliklar profilaktikasi masalasi nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlar, balki butun jamiyat oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi — bu huquqbuzarliklarning sodir etilishiga sabab bo'luvchi omillarni aniqlash, ularni bartaraf etish hamda jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. Mazkur faoliyat jamiyatda tinchlik va osoyishtalikni mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, davlat va jamiyat manfaatlarini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi.

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratildi. Ayniqsa, so'nggi yillarda jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish va profilaktik faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada ichki ishlar organlari faoliyatini modernizatsiya qilish, mahalla institutining rolini kuchaytirish, yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish va fuqarolarning huquqiy ongini oshirishga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktik chora-tadbirlarning samarali tashkil etilishi alohida ahamiyatga ega. Chunki jinoyatchilikka qarshi kurashishda faqat jazolash usullaridan foydalanish yetarli emas. Eng muhimi, huquqbuzarlik sodir etilishining sabab va sharoitlarini barvaqt aniqlash hamda ularni bartaraf etishdir. Shu jihatdan profilaktika tizimi jamoat tartibini saqlashning eng muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bugungi kunning eng muhim masalalaridan biridir. Yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ta'lim va tarbiya sifatini oshirish orqali turli salbiy holatlarning oldini olish mumkin. Bu borada oila, ta'lim muassasalari, mahalla va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi globallasuv davrida turli huquqbuzarlik va jinoyatlarning yangi shakllari paydo bo'layotgani jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimiga zamonaviy yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu sababli huquqbuzarliklar profilaktikasining nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganish, mavjud

muammolarni aniqlash hamda samarali yechimlarni ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur ishning asosiy maqsadi huquqbuzarliklar profilaktikasining jamoat tartibini saqlashdagi oʻrni va ahamiyatini tahlil qilish, profilaktik faoliyatning samarali mexanizmlarini oʻrganish hamda jamoat xavfsizligini taʼminlashdagi zamonaviy yondashuvlarni yoritishdan iboratdir.

Huquqbuzarliklar profilaktikasining mohiyati va ahamiyati. Huquqbuzarliklar profilaktikasi jamiyatda qonun ustuvorligini taʼminlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish hamda jamoat xavfsizligini mustahkamlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Profilaktika tushunchasi lotincha “profilaktikos” soʻzidan olingan boʻlib, “oldini olish”, “ogohlantirish” degan maʼnolarni anglatadi. Shu maʼnoda huquqbuzarliklar profilaktikasi huquqbuzarlik sodir etilishining sabab va sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etish hamda fuqarolarning qonunga xilof xatti-harakatlarga yoʻl qoʻymasligini taʼminlashga qaratilgan faoliyatdir.

Huquqbuzarliklarning oldini olish jamiyat barqarorligini taʼminlashda katta ahamiyatga ega. Chunki jinoyatchilikning koʻpayishi ijtimoiy muhitga salbiy taʼsir koʻrsatadi, fuqarolarning davlatga boʻlgan ishonchini pasaytiradi hamda iqtisodiy va maʼnaviy zararlarni keltirib chiqaradi. Shu sababli profilaktik faoliyat davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi nafaqat jinoyatchilikka qarshi kurashish, balki fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va huquqiy madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Aholi oʻrtasida qonunlarga hurmat ruhini kuchaytirish, fuqarolarning oʻz huquq va majburiyatlarini bilishini taʼminlash profilaktik faoliyat samaradorligini oshiradi.

Huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari. Huquqbuzarliklarning yuzaga kelishiga turli ijtimoiy, iqtisodiy, maʼnaviy va psixologik omillar sabab boʻladi. Ushbu omillarni oʻz vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish profilaktikaning asosiy vazifalaridan biridir.

Huquqbuzarliklarning asosiy sabablariga quyidagilar kiradi:

- ishsizlik va moddiy qiyinchiliklar;
- oilaviy muammolar va noto‘g‘ri tarbiya;
- yoshlar o‘rtasida nazoratning sustligi;
- huquqiy savodxonlikning yetarli emasligi;
- spirtli ichimlik va giyohvand moddalar iste‘moli;
- internet va ommaviy axborot vositalaridagi salbiy ta‘sir.

Ayniqsa yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Chunki yoshlar jamiyatning eng faol qatlamini tashkil qiladi va ularning noto‘g‘ri yo‘lga kirishi kelajak taraqqiyotiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Jamoat tartibini saqlashda profilaktikaning o‘rni. Jamoat tartibi — bu jamiyatda fuqarolarning tinch va xavfsiz yashashini ta‘minlaydigan ijtimoiy-huquqiy tartibdir. Jamoat tartibini saqlash davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari hamda aholining hamkorligida amalga oshiriladi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi jamoat tartibini saqlashning eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Chunki profilaktika orqali jinoyat sodir etilishining oldi olinadi va xavfsiz muhit yaratiladi. Profilaktik tadbirlarning samarali tashkil etilishi fuqarolarning o‘zini xavfsiz his qilishiga xizmat qiladi.

Ichki ishlar organlari tomonidan amalga oshirilayotgan profilaktik reydlar, tushuntirish ishlari, nazorat tadbirlari hamda xavf guruhiga kiruvchi shaxslar bilan individual ishlash jamoat tartibini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ichki ishlar organlarining profilaktik faoliyati. Huquqbuzarliklarning oldini olishda ichki ishlar organlari asosiy subyektlardan biri hisoblanadi. Ularning asosiy vazifasi jinoyatchilikka qarshi kurashish bilan bir qatorda huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini bartaraf etishdan iborat.

Profilaktika inspektorlari mahallalarda fuqarolar bilan yaqindan ishlaydi, muammoli oilalarni aniqlaydi, voyaga yetmaganlar bilan profilaktik suhbatlar o‘tkazadi hamda ijtimoiy xavfli vaziyatlarning oldini olish choralarini ko‘radi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda “Xavfsiz mahalla”, “Obod va xavfsiz hudud” kabi tizimlarning joriy etilishi profilaktik faoliyat samaradorligini yanada oshirdi. Zamonaviy

axborot texnologiyalaridan foydalanish, videokuzatuv tizimlari va elektron nazorat vositalari jamoat xavfsizligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Mahalla va jamoatchilikning o'rni. Huquqbuzarliklarning oldini olish faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi emas. Bu jarayonda mahalla, ta'lim muassasalari, nodavlat tashkilotlar va keng jamoatchilikning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Mahalla fuqarolar yig'ini aholining muammolarini o'rganish, yoshlar tarbiyasi bilan shug'ullanish hamda ijtimoiy nazoratni amalga oshirish orqali profilaktik faoliyatga katta hissa qo'shadi. Ayniqsa notinch oilalar, tarbiyasi og'ir yoshlar va ishsiz fuqarolar bilan ishlashda mahalla institutining roli juda muhimdir.

Jamoatchilik nazoratining kuchayishi fuqarolarning qonunga hurmat bilan qarashiga va huquqbuzarliklarning kamayishiga olib keladi.

Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish. Yoshlar orasida jinoyatchilik va turli salbiy holatlarning oldini olish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sport va madaniy tadbirlarga jalb qilish, sifatli ta'lim va tarbiya berish orqali ularni turli salbiy ta'sirlardan himoya qilish mumkin.

Ta'lim muassasalarida huquqiy tarbiya darslarini kuchaytirish, yoshlar bilan psixologik ishlash va internet xavfsizligi bo'yicha tushuntirishlar olib borish profilaktik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Shuningdek, ota-onalarning farzand tarbiyasiga bo'lgan mas'uliyatini oshirish ham huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

Huquqiy madaniyatni oshirishning ahamiyati. Huquqiy madaniyat — bu fuqarolarning qonunlarga hurmat bilan qarashi, o'z huquq va majburiyatlarini bilishi hamda qonuniy xulq-atvorni namoyon etishidir. Jamiyatda huquqiy madaniyat qanchalik yuqori bo'lsa, huquqbuzarliklar shunchalik kam sodir etiladi.

Huquqiy targ'ibot ishlarini kuchaytirish, aholiga qonunchilikdagi yangiliklarni tushuntirish, ommaviy axborot vositalari orqali huquqiy savodxonlikni oshirish muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, huquqbuzarliklar profilaktikasi jamiyatda tinchlik, barqarorlik va jamoat xavfsizligini ta'minlashning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi jamiyatda jamoat tartibini saqlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish hamda davlat barqarorligini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur mavzuni o'rganish jarayonida shuni ko'rish mumkinki, huquqbuzarliklarning oldini olish nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki butun jamiyatning umumiy vazifasi hisoblanadi.

Tadqiqot davomida huquqbuzarliklarning kelib chiqishiga sabab bo'luvchi ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va psixologik omillar tahlil qilindi. Ayniqsa ishsizlik, oilaviy muammolar, yoshlar tarbiyasidagi kamchiliklar, huquqiy savodxonlikning yetarli emasligi va salbiy axborotlarning ta'siri huquqbuzarliklarning asosiy sabablaridan biri ekanligi aniqlandi. Shu bois ushbu omillarni bartaraf etishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ish davomida jamoat tartibini saqlashda profilaktik faoliyatning o'rnini alohida yoritildi. Profilaktika orqali jinoyatlarning oldini olish, xavfsiz muhit yaratish hamda fuqarolarning tinch va osoyishta hayotini ta'minlash mumkinligi asoslab berildi. Jinoyatchilikka qarshi kurashishda faqat jazolash usullaridan foydalanish yetarli emasligi, eng avvalo huquqbuzarlik sodir etilishining sabab va sharoitlarini aniqlash va ularni bartaraf etish lozimligi ta'kidlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 120 b.
2. O'zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2014. – 35 b.
3. O'zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016. – 28 b.
4. Mirziyoyev, Sh.M. *Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.* – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 48 b.

5. Mirziyoyev, Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
6. Usmonov, Q., Sodiqov, M., Burxonova, S. *O‘zbekiston tarixi*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 520 b.
7. Ismoilov, I. *Huquqbuzarliklar profilaktikasi*. – Toshkent: Akademiya, 2020. – 240 b.
8. Axmedov, B. *Jamoat xavfsizligini ta’minlash asoslari*. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021. – 310 b.
9. To‘xtashev, A. *Kriminologiya*. – Toshkent: Adolat, 2018. – 286 b.
10. Rustamboyev, M. *Jinoyat huquqi*. – Toshkent: TDYU, 2022. – 410 b.
11. Saidov, A. *Huquqiy madaniyat va fuqarolik jamiyati*. – Toshkent: Fan, 2020. – 198 b.
12. Yuldashev, O. *Yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish masalalari*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 176 b.